

Examendossier 2026

Voorwoord

De afgelopen jaren is het document 'Op weg naar een diploma' gemaakt door onze (oud-)collega Ingrid de Jong. Haar gewaardeerde uitgave hebben we aangepast, zodat beter aansluit bij het document 'Passend examineren' van het CvTE. Wij zijn de collega's van het CvTE dan ook erkentelijk voor het mogen gebruiken van schema's en teksten uit hun document.

Dit examendossier geeft informatie over de examens en de mogelijke aanpassingen voor zieke leerlingen. Tevens komt er er casuïstiek aan bod en zijn er bijlagen met handige links, uitleg termen en voorbeelddocumenten te vinden. Er is geen aparte folder meer met toelichting voor OZL-consulenten.

Wij hopen dat een ieder die te maken krijgt met een zieke leerling die eindexamen doet met dit vernieuwde Examendossier goed uit de voeten kan. Op- en aanmerkingen zijn altijd welkom.

Ziezon werkgroep regelgeving VO

Elian Dirven
Constance Leijn
Lucelle Verloop

Inhoud

Inleiding	4
Hoofdstuk 1 Examen in het voortgezet onderwijs.....	5
1.1 Eindexamen.....	5
1.2 Wat houdt een PTA in?	5
Hoofdstuk 2 Passend examineren.....	6
2.1 Wet gelijke behandeling (WGBH/CZ)	6
2.2 Onderwijsondersteuning zieke leerlingen.....	7
2.3 Medische verklaring versus deskundigheidsverklaring	7
Hoofdstuk 3 Mogelijke aanpassingen schoolexamens	8
Hoofdstuk 4 Mogelijke aanpassingen centraal schriftelijk examen.....	9
4.1 Spreiding eindexamen	9
4.2 Spreiding eerste, tweede en derde tijdvak.....	10
4.3 Afwijking wijze van examinering	12
4.3 Flexibele en digitale examens	12
4.4 Inzetbare mogelijke hulpmiddelen.....	13
Hoofdstuk 5 Gezakt en dan?	17
5.1 De leerling is gezakt voor zijn eindexamen.....	17
5.2 Kwalificatieplicht.....	17
5.3 Uitzonderingen.....	17
Hoofdstuk 6 Wanneer contact met CvTE of examenloket?.....	19
6.1 Wat als er andere dan eerder genoemde aanpassingen nodig zijn?	19
6.2 Examenloket.....	19
Hoofdstuk 7 Staatsexamens VO en VSO.....	20
7.1 Voor wie?.....	20
7.2 Onderdelen staatsexamen	20
7.3 Spreiding examen.....	20
7.4 Herkansing.....	20
7.5 Cijfers	21
7.6 Staatsexamen voor de kandidaat op een VO school	21
Hoofdstuk 8 Samenvatting	22
8.1 Praktische zaken schoolexamens	22
8.2 Praktische zaken centrale examens.....	22
8.3 Praktische zaken spreiding examen over twee jaar.....	23
8.4 Praktische zaken afwijkende wijze van examinering	24
8.5 Praktische zaken aangepast examen via CvTE	24
8.6 Praktische zaken staatsexamens.....	25
Bijlage I Hardheidsclausule.....	26

Bijlag 2	Maatwerk PTA.....	28
Bijlage 3	Casuïstiek.....	30
Bijlage 4	Aanvullende informatie	32

Inleiding

De consulenten van onderwijsondersteuning zieke leerlingen (OZL) begeleiden somatisch zieke leerlingen tussen de 4 en 20 jaar. Geregeld krijgen zij vragen over ziek zijn en examens doen. Hoe een examen te regelen als een leerling bijna niet op school is? Kunnen PTA's thuis afgenomen worden?

Wat te doen als de leerling plotseling in het ziekenhuis ligt tijdens een schoolexamen?

Lastige vragen, maar gelukkig zijn er ook antwoorden op deze vragen. Er is veel maatwerk mogelijk.

De consulenten van OZL denken graag mee en hebben veel ervaring met passend examineren. De inhoudelijke eisen blijven overeind, maar in de vorm, tijd, spreiding en schriftelijk of juist mondelinge afname zijn aanpassingen mogelijk.

De basis van passend examineren is de wet gelijke behandeling en uitvoeringsbesluit WVO. Op grond van handicap of chronische ziekte mag niet gediscrimineerd worden door school. School moet zich inspannen om belemmeringen weg te nemen. In hoofdstuk 3 wordt dit verder toegelicht.

Aan de lezer de vraag om mee te denken met de leerling die op weg is naar zijn of haar diploma.

Reacties kunnen doorgegeven worden aan Elia, Constance of Lucelle.

Elia Dirven: elian.dirven@ozl.nu

Constance Leijn: constance.leijn@ozl.nu

Lucelle Verloop: l.verloop@umcutrecht.nl

Disclaimer

Deze brochure is tot stand gekomen na raadpleging van het College voor Toetsen en Examens en van de Inspectie van het Onderwijs, werkgroep examens.

Er is naar gestreefd om alle informatie zo volledig mogelijk en juist weer te geven. Toch kan niet gegarandeerd worden dat de inhoud volledig foutloos en actueel is. Daarnaast is er ruimte voor verschil van interpretatie van de informatie. Daarom kunnen aan de inhoud van deze brochure geen rechten worden ontleend. In geval van twijfel kan een consulent van Ziezon verwijzen naar de juiste instantie.

Hoofdstuk 1 Examens in het voortgezet onderwijs

1.1 Eindexamen

Het eindexamen bestaat uit twee onderdelen en kan over meerdere schooljaren verspreid worden.

1. Het schoolexamen (SE) – dit loopt door het hele schooljaar en is vastgelegd in het Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA). Elke school bepaalt zelf hoe het PTA wordt ingericht, de eindtermen zijn echter vastgesteld door het ministerie van onderwijs.

2. Het centraal examen (CE) – dit zijn de landelijke examens die de examenkandidaat aan het eind van het jaar maakt. Het eerste tijdvak is in mei en de herkansingen (het tweede tijdvak) zijn in juni.

1.2 Wat houdt een PTA in?

Bij de invulling van het schoolexamen hebben scholen veel vrijheid. Natuurlijk moet het PTA wel voldoen aan alle eindtermen. Een PTA is het officiële document waarin alle schoolexamens in de bovenbouw staan beschreven. Het bevat:

- welke stof moet de examenkandidaat leren
- welke toetsen krijgt de examenkandidaat (schriftelijk, mondeling of praktisch)
- wanneer de toetsen plaatsvinden
- de weging van de cijfers
- welke vakken herkanst kunnen worden en hoe vaak.

Alle cijfers die de eindexamenkandidaat heeft behaald in voorgaande jaren en meetellen voor het PTA worden meegenomen naar het examenjaar. Samen met de cijfers die er in het examenjaar worden behaald, vormen zij het definitieve schoolexamenresultaat. Dit, gecombineerd met de cijfers voor het centraal examen, bepaalt of de examenkandidaat slaagt.

In het examenjaar wordt ook het **combinatiecijfer** berekend. Dit is het gewogen gemiddelde van de cijfers voor maatschappijleer/social studies, culturele en kunstzinnige vorming (CKV) en het profielwerkstuk. Bij sommige scholen hoort hier ook het vak levensbeschouwing bij.

Het komt vaak voor dat zieke leerlingen het voorlaatste jaar doubleren, bijvoorbeeld door vermoeidheid door ziekte en/of behandeling. Belangrijk is dat het bevoegd gezag akkoord is met het handhaven van de eerder behaalde cijfers. Sommige scholen kiezen ervoor dat de eindexamenkandidaat wel alle vakken herhaalt. Het hoogste cijfer telt dan mee.

De PTA-toetsen kunnen door het hele jaar worden afgenomen. Hierin zijn scholen vrij. Een leerling kan dan gemiste PTA-toetsen van november in april maken. Als schriftelijk niet lukt, dan de PTA-toets desnoods mondeling afgenomen worden. Ook kunnen OZL-consulenten bij ziekte worden ingezet om PTA-toetsen thuis af te nemen. Hiervoor is toestemming nodig van het bevoegd gezag en er moet een melding worden gemaakt bij de inspectie.

Hoofdstuk 2 Passend examineren

Passend examineren is aan de orde als duidelijk is dat een eindexamenkandidaat qua kennis en vaardigheden aan de exameneis kan voldoen, maar hierin door ziekte wordt belemmerd. Het is aan het bevoegd gezag om hierover te beslissen. Er zijn veel aanpassingen mogelijk in vorm en tijd. Het bevoegd gezag is verplicht doeltreffende aanpassingen toe te staan. Het is daarom belangrijk om met elkaar in gesprek te gaan wat er mogelijk is.

1

2.1 Wet gelijke behandeling (WGBH/CZ)

In de wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte staat dat discriminatie verboden is bij de toegang tot het onderwijs, het aanbieden van onderwijs en het afnemen van toetsen en het afronden van onderwijs².

De WGBH/CZ verplicht de school tot het doen van doeltreffende aanpassingen om belemmeringen weg te nemen. **Als er sprake is van een objectief waarneembare handicap is geen deskundigenverklaring vereist om een afwijkende wijze van examineren toe te staan**³. Veelal betreft het hier kandidaten met lichamelijke of motorische beperkingen, auditieve of visuele beperking of chronische ziekte. De school kan dan op basis van handelingsgericht werken en (vaak) in overleg met ambulant onderwijskundig begeleider(s) aanpassingen realiseren die nodig zijn om aan de belemmering van een kandidaat tegemoet te komen.

¹ Schema komt uit passend examineren CvTE

² Wet College van de rechten van de mens

³ UB WVO artikel 3.54 lid 3

2.2 Onderwijsondersteuning zieke leerlingen

Ouders of scholen van een langdurig zieke leerling kunnen de hulp inroepen van de consulenten onderwijsondersteuning zieke leerlingen. De consulent OZL adviseert over aanpassingen in het schoolprogramma en examens. Deze consulenten werken bij de educatieve voorzieningen in alle universitaire medische centra en bij de onderwijsadviesbureaus. Samen vormen zij het landelijke Netwerk Ziezon, ziek zijn & onderwijs. Contactgegevens van de consulenten zijn te vinden op <http://www.ziezon.nl>. Het is goed om te weten dat deze ondersteuning kosteloos is voor scholen en ouders.

2.3 Medische verklaring versus deskundigheidsverklaring

Vaak vragen scholen om een medische verklaring ter onderbouwing van aanpassingen in het onderwijs. School wil een verklaring van een arts over de diagnose van een leerling. Het probleem is dat artsen deze verklaring niet hoeven te schrijven i.v.m. de wet op de privacy. Scholen hebben voor een eindexamenkandidaat met somatische ziekte **geen** medische verklaring nodig voor de onderwijsinspectie.

Het is immers objectief waarneembaar dat deze leerling ernstig ziek is of een lichamelijke beperking heeft. De zieke leerling heeft bijvoorbeeld veel absentie door ziekenhuisopnames of in de voorliggende periodes een aangepast programma gehad vanwege te weinig energie door (chronische) ziekte. Deze feiten zijn voldoende onderbouwing voor aanpassingen in het examenjaar. Als de directeur kan bevestigen dat de leerling last heeft van de ziekte en/of vermoeidheid dan kan de directeur aanpassingen toekennen. Het kan dan immers verantwoord worden naar de onderwijsinspectie. Voor een leerling met een objectief waarneembare ondersteuningsbehoefte is geen deskundigenverklaring vereist.

Soms kopiëren ouders desgevraagd een stuk uit het medisch dossier voor school. Dat kan, maar het is niet per se nodig.

Bij een examenkandidaat met een niet objectief waarneembare ondersteuningsbehoefte is een deskundigenverklaring vereist. Deze deskundigenverklaring moet zijn afgegeven door een psycholoog, orthopedagoog, psychiater of neuroloog. Het gaat dan vaak over kandidaten met onder andere dyslexie of (kenmerken van) autisme en/of adhd.

Vaak komt de vraag in hoeverre de examenkandidaat belastbaar is. De jeugdarts kan hierin een rol spelen, maar ook bijvoorbeeld de ergotherapeut of fysiotherapeut. Zij kunnen, na toestemming van ouders (en leerling) de belastbaarheid van een leerling aangeven door bijvoorbeeld een advies te geven in het maximum aantal uren per dag naar school of dat er op school een rustplek moet komen. Het gaat om praktische adviezen.

Hoofdstuk 3 Mogelijke aanpassingen schoolexamens

De school bepaalt zelf hoe ze met de schoolexamens/PTA-toetsen omgaat binnen het kader van het eigen examenreglement. Voor een zieke leerling kan school een maatwerk PTA (binnen het vo ook wel aangeduid als individueel PTA)⁴ afspreken of in zeer uitzonderlijke gevallen een *inhoudelijk aangepast* PTA maken (als dit noodzakelijk is om belemmeringen weg te nemen). Maar het schoolexamen moet wel dekkend zijn ten aanzien van de landelijke eindtermen.

Scholen willen graag eind april de schoolexamencijfers opsturen naar het DUO. Bij ziekte is het toegestaan dat dit uiterlijk 1 dag voor het CE wordt gedaan.

Er zijn geen wettelijke regels rondom de maximale verblijfsduur in het voortgezet onderwijs. Scholen bepalen in hun schoolreglement zelf de regels over het aantal malen dat een leerling kan blijven zitten. Een leerling kan dan dus bijvoorbeeld zeven of misschien acht jaar doen over het havo-diploma. Bij het spreiden van het examen over meerdere leerjaren is een eerdere doublure geen belemmering.

Het bevoegd gezag (vaak bij mandaat de directie) kan aanpassingen toestaan zoals (zie ook bijlage praktische zaken):

- tijdverlenging bij het maken van toetsen en examens
- pauzetijd
- een andere toetsvorm
- opdracht alleen maken in plaats van samen
- afname op een ander tijdstip (of zelfs in een volgend schooljaar)
- afname op een andere plek: in overleg met de onderwijsinspectie kan het SE thuis of in het ziekenhuis worden afgenomen

Als een examenkandidaat een schoolexamen heeft gemist door ziekte, moet de kandidaat de gelegenheid krijgen deze in te halen.

⁴ Zie bijlage 3: voorbeeld maatwerk PTA

Hoofdstuk 4 Mogelijke aanpassingen centraal schriftelijk examen

4.1 Spreiding eindexamen over meerdere jaren

Het spreiden van het examen is een veel gebruikte manier om langdurige of chronisch zieke leerlingen tegemoet te komen. De hoeveelheid van het schoolwerk wordt verlicht, waardoor het makkelijker is om successen te behalen.

Het bevoegd gezag van een school, of bij mandaat de directeur, kan een examenkandidaat de mogelijkheid van een gespreid examen aanbieden⁵. Dat kan alleen als de kandidaat door ziekte (of door andere oorzaken die buiten de wil van de kandidaat liggen) een groot deel van de lessen in de examenjaren moet missen. Het examen wordt dan over twee jaren gespreid. De school overlegt met de onderwijsinspectie over het plan van aanpak.

Bij een gespreid examen verdeelt de examenkandidaat de examens over twee schooljaren. Eindexamens voor vakken die alleen een schoolexamen betreffen, waaronder het profielwerkstuk, kunnen naar keuze in het eerste of tweede schooljaar worden afgerond. Ieder examenjaar is er recht op herkansing van één vak en de uitslag wordt bepaald op dezelfde wijze als bij de overige leerlingen. De in het eerste examenjaar behaalde eindexamencijfers blijven het volgend jaar staan, ook als er (na herkansing) één of meer onvoldoendes zijn.

Als het examen wordt gespreid over twee jaar, dan gelden de slaag- en zakregelingen van het tweede jaar, tenzij een overgangsregeling anders bepaalt.

Een examenkandidaat kan het tweede deel van de examens afronden op de eigen school, maar ook via de vavo⁶.

Als een examenkandidaat goed is in een bepaald vak, dan is het eventueel mogelijk om dit vak af te ronden in het voor-examenjaar. De eindexamenkandidaat doet bijvoorbeeld examen in het vak Engels in havo 4, waardoor het programma in havo 5 minder zwaar is. In havo 5 kan dan nog steeds gespreid worden.

Herkansing bij spreiding van het eindexamen

Als een examenkandidaat het examen spreidt over twee jaar dan is het mogelijk om in elk jaar een CE te herkansen. De kandidaat heeft dus in totaal recht op twee herkansingen.

⁵ UB WVO artikel 3.56

⁶ Vavo: voortgezet algemeen volwassenonderwijs. Voor meer info: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/volwassenenonderwijs/vraag-en-antwoord/diploma-voortgezet-onderwijs-via-vavo>

4.2 Spreiding eerste, tweede en derde tijdvak

4.2.1 Spreiding

Als voltooiing van het complete examen haalbaar lijkt met extra voorbereidingstijd, bieden het tweede en derde tijdvak mogelijkheid om de extra tijd te realiseren. Het CE wordt dan in de andere tijdvakken afgenomen. Hierdoor is er meer tijd voor de afronding van de schoolexamens. Na goedkeuring van het bevoegd gezag kunnen de schoolexamens uiterlijk één dag voordat het CE van dat vak wordt afgelegd worden afgerond. Het eerste tijdvak begint medio mei, het tweede medio juni en het derde medio augustus. Zo kan de eindexamenkandidaat net voor het begin van het volgende studiejaar het voortgezet onderwijs afronden met een diploma. Op bijna alle scholen in het vmbo (bb en kb) wordt het examen flexibel en digitaal afgenomen. Informatie hierover staat in het volgende hoofdstuk.

4.2.2 Eerste tijdvak

De centrale examens van het **eerste tijdvak** worden in de tweede helft van mei afgenomen door de scholen en de vavo-instellingen. Dan legt elke examenkandidaat voor wie dat mogelijk is alle bij zijn vakken behorende centrale examens af. Sommige vakken van het centraal examen worden al voor de aanvang van het eerste tijdvak afgenomen. Dit betreft bijvoorbeeld praktische examens (techniek, beeldende vakken) of examens op de computer.

4.2.3 Tweede tijdvak

In de tweede helft van juni vindt het **tweede tijdvak** plaats. Dit duurt slechts enkele dagen. Het tweede tijdvak is bedoeld voor herkansingen en voor kandidaten die door overmacht tijdens het eerste tijdvak verhinderd waren⁷. De directeur beslist of er sprake is van overmacht zoals bij ziekte.

Het tweede tijdvak is gespreid over enkele dagen en daardoor is het mogelijk dat meerdere examens op één dag vallen. Het aantal examens is afhankelijk van het rooster. Voor een kandidaat geldt het maximum van twee examens per dag, zo nodig met gebruikmaking van quarantaine⁸, indien twee examens gelijktijdig ingeroosterd staan. Quarantaine moet vooraf bij de onderwijsinspectie gemeld worden.

Het examen in het tweede tijdvak wordt afgenomen door de school (of de vavo-instelling). Voor vakken met weinig kandidaten (de aangewezen vakken) worden de examens in het tweede tijdvak afgenomen door het College voor Toetsen en Examens (CvTE). Aangewezen vakken worden meestal afgenomen op een andere centrale locatie in de regio.

⁷ UB WVO 2020 artikel 3.29 en 3.38

⁸ quarantaine in die zin dat leerlingen fysiek en digitaal afgezonderd blijven in de tijd tussen examens om onderlinge uitwisseling over opgaven onmogelijk te maken

4.2.4 Derde tijdvak

In augustus worden de centrale examens van het **derde tijdvak** afgenomen. Deze worden georganiseerd op centrale locaties per regio. De directeur van de eigen school meldt een kandidaat voor het derde tijdvak tijdig aan zowel via het Register Onderwijsdeelnemers (ROD), als bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). In het derde tijdvak kunnen alle vakken afgenomen worden. Dit tijdvak is bedoeld voor kandidaten die het examen nog niet hebben kunnen voltooien⁹ en voor kandidaten die nog recht hebben op een herkansing¹⁰.

Ook een (onderdeel van het) centraal praktisch examen (vmbo) kan zo nodig in het derde tijdvak ingehaald of herkanst worden, als de school hiermee akkoord gaat. Dit moet dan wel altijd gebeuren onder toezicht en verantwoordelijkheid van de school. Afspraken over afname en eventuele aanpassingen komen tot stand in overleg tussen de school en het CvTE.

Als door ziekte of andere overmacht een afname niet op de vastgestelde data in augustus of niet op een centrale locatie kan plaatsvinden, kan de school met het CvTE contact opnemen om een oplossing te vinden voor afname op een ander tijdstip en/of andere locatie.

⁹ UB WVO 2020 artikel 3.29

¹⁰ UB WVO 2020 artikel 3.38

4.3 Afwijking wijze van examinering

4.3.1 Examen op andere locatie

Het centraal schriftelijk eindexamen kan na overleg met de onderwijsinspectie in het ziekenhuis, thuis of elders gemaakt worden. Hiervoor zijn er wel twee voorwaarden:

- er zijn twee surveillanten aanwezig bij het afnemen van het eindexamen, waarvan zeker één met een onderwijsbevoegdheid en in dienst van het bevoegd gezag. .
- het examen vindt gelijktijdig op school plaats. Als het examen op een ander tijdstip moet plaatsvinden, is toestemming van de onderwijsinspectie vereist.

4.3.2 Quarantaine

De examenkandidaat moet in quarantaine wanneer het examen op een andere plek en/of tijd wordt afgenomen. Dat betekent dat er geen toegang tot wifi is en er geen contact kan zijn met andere examenkandidaten of personen. Niets van het examen mag bij deze examenkandidaat terecht komen voordat het examen wordt afgenomen.

4.3.3 Van vrijstelling naar ontheffing lichamelijke opvoeding

Het bevoegd gezag van een school kan een leerling ontheffing verlenen van het volgen van het onderwijs in het vak lichamelijke opvoeding (LO) indien de examenkandidaat vanwege diens lichamelijke gesteldheid niet in staat is dit onderwijs te volgen. Het bevoegd gezag informeert de onderwijsinspectie over de verleende ontheffing en vermeldt daarbij de gronden waarop deze ontheffing berust¹¹.

Bij ontheffing van LO volgt automatisch vrijstelling van het examen. In het kader van het examen is er dus geen sprake van een vervangende opdracht. De school kan daar om pedagogisch-didactische redenen alsnog voor kiezen, maar de vermelding 'LO voldoende' op de cijferlijst ontbreekt.

4.3.4 Uitsluiting examen

School mag geen examenkandidaat van het eindexamenjaar uitsluiten van het examen vanwege ziekte of bijvoorbeeld omdat zijn schoolexamencijfers te laag zijn. De kandidaat kan zichzelf wel terugtrekken, maar de school mag geen enkele druk uitoefenen op deze kandidaat om zo'n besluit te nemen.

Als een zieke leerling nog niet alle schoolexamens heeft kunnen afronden of niet voor alle vakken genoeg tijd heeft gehad om een redelijk schoolexamencijfer te halen, is een spreiding van het examen over de tijdvakken of over twee jaar een mogelijke oplossing.

4.3 Flexibele en digitale examens

Op het vmbo bb en kb kan het centraal examen voor de algemene vakken digitaal afgenomen worden. Dit vindt plaats in de periode van begin april tot half juli. Zowel het eerste als het tweede tijdvak vallen in deze periode. Als een examenkandidaat vanwege een geldige reden niet in staat is het examen op de geplande datum af te leggen, kan de school zelf bepalen wanneer de examenkandidaat het CE inhaalt. Ook de datum voor herkansing kan de school zelf bepalen. Hierbij heeft de kandidaat het recht om te herkansen *nadat* alle CE-cijfers bekend gemaakt zijn. In onderling

¹¹ WVO 2020 artikel 2.33 lid 4

overleg *mag* overigens wel herkanst worden, *voordat* alle CE-cijfers bekend zijn. Kandidaten die de digitale CE's niet in het aangewezen tijdvak hebben kunnen afronden, zijn aangewezen op de examenperiode in augustus. De examens worden dan afgenomen door het CvTE, zoals bij overige examens in het derde tijdvak.

4.4 Inzetbare mogelijke hulpmiddelen

Dit zijn de meest voorkomende hulpmiddelen. Er zijn andere hulpmiddelen denkbaar. Toelichting komt na de tabel. Het document wordt vaak aangepast dus houdt de website www.passendexamineren.nl goed in de gaten.

MOGELIJKHEID	ALGEMENE HULPMIDDELEN	UB WVO art. 3.54	WET GELIJKE BEHANDELING
Aangepaste werkplek	•	•	•
Computer als schrijfgerei	•	•	•
Gebarentolk			•
Hulp bij (af)lezen, schrijven of typen, tekenen, structuur		•	•
Hulp bij motorische handelingen (buddy)		•	•
Pauzes / time-out	•	•	•
Prikkelarme setting	•	•	•
Rekenkaart		•	
Specifiek toegankelijke examens (braille, audio-ondersteuning)			•
Spellingscorrectie		•	
Spraaksynthese / digitale pdf	•	•	•
Spreiding over tijdvakken / examenjaren		•	•
Vergroting opgaven / loep / leeslineaal / gekleurde overlays	•	•	•
Verlenging afnameduur			•
Verlenging examentijd (30 minuten)		•	•
Voorstructureren examensetting / voorspelbaarheid vergroten	•	•	•
Werkmansoren / geluidwerende koptelefoon	•	•	•
Anderszins... (in overleg met het Expertisepunt passend examineren vo)	•	•	•

12

Toelichting:

Aangepaste werkplek

Sommige kandidaten hebben om (doorgaans) fysieke motorische redenen behoefte aan een aangepaste werkplek. Denk aan een ruimer tafelblad, stoel met arm- of rugleuning, wiebelkussen of zitondersteuning bij rug- of bekkenklachten. Bij aanpassing van de werkplek is melding aan het CvTE of de onderwijsinspectie niet verplicht.

¹² Schema komt uit passend examineren CvTE

Computer als schrijfgerei

Het gebruik van de computer als schrijfgerei is algemeen toegestaan. Bij gebruik van de computer is gebruik van spellingcontrole bij alle examens toegestaan, uitgezonderd het examen Nederlands. Bij gebruik van de computer ziet de school erop toe dat de kandidaat geen toegang heeft tot hulpmiddelen die niet zijn toegestaan en dat de geheimhouding wordt gewaarborgd. Ook zorgt de school ervoor dat het werk niet verloren kan gaan. Gedetailleerde instructies voor het gebruik van de computer staan in het document 'Computer als schrijfgerei' op Examenblad.nl. Melding aan het CvTE of de onderwijsinspectie is niet verplicht.

Gebarentolk

Auditief beperkte kandidaten kunnen ondersteuning krijgen van een gebarentolk. Voorwaarde is dat de gebarentolk niet nader toelicht als de taal als zodanig een struikelblok is. Melding in het Internet School Dossier¹³ (ISD) aan de Onderwijsinspectie is verplicht.

Hulp bij (af)lezen, schrijven/typen, tekenen, structuur

Kandidaten kunnen om verschillende redenen moeite hebben met praktische vaardigheden die voorwaardelijk zijn om aan het examen deel te nemen. In dit geval kan hierbij hulp worden geboden¹⁴. Met het CvTE kan worden nagegaan of een aanpassing nodig en mogelijk is. Melding in het ISD aan de Onderwijsinspectie is verplicht.

Hulp bij handelingen (buddy)

Kandidaten die om medische of fysieke redenen niet alle handelingen tijdens een (praktisch) examen zelf kunnen verrichten, kunnen gebruik maken van een buddy. Zie voor meer toelichting bijlage 1, Uitleg soorten hulp/ondersteuning bij examens. Aanpassingen zijn niet mogelijk als deze de eindtermen van het examenprogramma raken. Met het CvTE kan worden nagegaan of een aanpassing nodig en mogelijk is. Melding in het ISD aan de Onderwijsinspectie is verplicht.

Pauze of time-out

Inzet van een pauze of time-out kan tegemoet komen aan belemmeringen die kandidaten ervaren door bijvoorbeeld chronische vermoeidheid, concentratieproblemen of angstproblematiek. Ook als de kandidaat tijd nodig heeft om (medische) handelingen te verrichten, kan een pauze worden ingezet. Een pauze vindt plaatst onder toezicht, zonder dat de kandidaat toegang heeft tot het examenwerk, lesmateriaal of internet. Pauzes worden vermeld op het proces verbaal en in het ISD gemeld aan de onderwijsinspectie.

Prikkelarme setting

Kandidaten die erg gevoelig zijn voor afleiding en prikkels of voor wie afname in een (zeer) grote groep erg overweldigend is, kunnen in een kleinere setting worden geëxamineerd. Ook voor kandidaten die zijn aangewezen op medische ondersteuning of waarvan verwacht wordt dat ze veelvuldig gebruik moeten maken van hulp bij (af)lezen, schrijven/typen, tekenen, structuur of pauzes, kan afname in een kleinere setting passend zijn. Melding aan het CvTE of de onderwijsinspectie is niet nodig.

¹³ Voor meer informatie over ISD: <https://www.onderwijsinspectie.nl/internet-schooldossier>

¹⁴ Zie voor meer toelichting: <https://www.passendexaminerenvo.nl/documenten/2025/09/04/uitleg-soorten-hulp-bij-examens>

Rekenkaart

Aan kandidaten met dyscalculie kan bij de centrale examens waarbij rekenen een rol speelt het gebruik van een rekenkaart worden toegestaan. De rekenkaart is een opstapje dat de kandidaat ondersteunt in het nadenken over verhoudingen, eenheden, afstanden etc. De rekenkaart bevat geen formules, uitwerkingen of voorbeelden en mag geen afbreuk doen aan de te toetsen exameneisen. Melding in het ISD aan de onderwijsinspectie is verplicht.

Spreiding over tijdvakken/examenjaren

Bij kandidaten die (zeer) beperkt belastbaar zijn, is het mogelijk een gespreid examen af te nemen. Er zijn drie mogelijkheden voor gespreid examen, namelijk spreiding over twee jaar, spreiding over tijdvakken of een combinatie van beide.

Er zijn drie tijdvakken om eindexamen te doen binnen een schooljaar. Spreiding over verschillende tijdvakken kan geadviseerd worden als verlenging van de afnameduur noodzakelijk is en twee examenvakken van de kandidaat op een zelfde dag vallen. Ook als een kandidaat beperkt belastbaar is, kan spreiding van examens over tijdvakken een mogelijkheid zijn. Overleg met de onderwijsinspectie is niet verplicht.

Het centraal examen kan voor kandidaten ook over twee jaar worden gespreid (UB WVO art. 3.56). Het betreft dan kandidaten die langdurig ziek zijn of die door een bijzondere, van hun wil onafhankelijke, omstandigheid langdurig niet in staat is geweest het onderwijs in alle examenvakken gedurende het laatste leerjaar te volgen. Hiervoor is overleg nodig met de onderwijsinspectie. De kandidaat legt in het eerste schooljaar examens af in een aantal vakken en in het volgende schooljaar de resterende vakken. In beide jaren heeft de examenkandidaat recht op herkansing van een van de in dat jaar afgelegde centrale examens. Wat niet is toegestaan, is het in het tweede jaar opnieuw afleggen van een in het eerste jaar afgelegd centraal examen. Een combinatie van spreiding over tijdvakken en over jaren is ook mogelijk na hierover de onderwijsinspectie te hebben gehoord.

Verlenging afnameduur

Kandidaten met een lichamelijke of visuele beperking kan een ruimere afnameduur worden toegestaan. Dit is alleen mogelijk als duidelijk is dat de extra tijd niet in meer 'denktijd' gaat zitten, maar in pure 'werktijd'. Dit geldt bijvoorbeeld voor de kandidaat die op braille is aangewezen, waardoor scannend lezen onmogelijk is. Maar ook voor de kandidaat bij wie, bijvoorbeeld door beperkte of ongecontroleerde spierspanning, het typen ernstig wordt vertraagd. In deze situaties is tot dubbele afnameduur toegestaan.

Verlenging van de afnameduur kan ertoe leiden dat het niet mogelijk is om twee examens op een dag af te leggen. Dan kan worden uitgeweken naar het tweede en eventueel het derde tijdvak. Met het CvTE kan worden nagegaan of een aanpassing nodig en mogelijk is. Melding in het ISD aan de onderwijsinspectie is verplicht.

Verlenging examentijd (30 minuten)

Op basis van de WGBH/CZ en UB WVO 3.54 is het mogelijk de examentijd te verlengen met ten hoogste 30 minuten. Doorgaans betreft het hier neurodivergente kandidaten of kandidaten met mentale problematiek.

Als sprake is van meerdere beperkingen, mogen de tijdverlengingen op grond van verschillende beperkingen niet bij elkaar worden opgeteld. Uitzondering hierop vormt de kandidaat met dyslexie

van wie Nederlands niet de moedertaal is en nog geen zes schooljaren onderwijs heeft gevolgd in Nederland (UB WVO art. 3.55). Aan deze kandidaat kan twee maal een half uur worden toegekend. Met het CvTE kan worden nagegaan of een aanpassing nodig en mogelijk is. Melding in het ISD aan de onderwijsinspectie is verplicht.

Hoofdstuk 5 Gezakt en dan?

5.1 De examenkandidaat is gezakt voor zijn eindexamen

Wanneer een examenkandidaat zakt voor het eindexamen en op de eigen school wil blijven (regulier onderwijs), dan moet de kandidaat het hele centraal examen opnieuw doen. Voor schoolexamens **kan** de school SE-cijfers van het vorige schooljaar overnemen. School heeft hierin eigen beleidsruimte. Bij het overnemen van cijfers moet het belang van de examenkandidaat goed in de gaten gehouden worden, want deze moet natuurlijk wel goed voorbereid aan het centrale examen kunnen beginnen. Daarnaast is het (o.a. voor de docenten) wenselijk dat de examenkandidaat gemotiveerd in de klas zit.

Examenkandidaten die gezakt zijn, kunnen er ook voor kiezen om het vmbo-t, havo- of vwo-diploma alsnog te halen via het vavo of via de staatsexamens VO (zie hoofdstuk 7, paragraaf 7.6). Hier is het mogelijk om deelcertificaten te halen en met de reeds op de reguliere school behaalde vakken een volledig diploma te ontvangen. Soms is het mogelijk om met een vervolgstudie te starten, terwijl de examenkandidaat nog één vak bij het vavo volgt.

Examenkandidaten die gezakt zijn voor hun vmbo-diploma kunnen vanaf hun zestiende jaar naar een entreeopleiding op het mbo. Deze opleiding bereidt jongeren voor op doorstroming naar een mbo niveau 2 opleiding of de arbeidsmarkt.

Jongeren vanaf 16 jaar, met een overgangsbewijs van havo/vwo 3 naar havo/vwo 4 kunnen direct door naar het mbo niveau 4.

Wanneer de examenkandidaat in twee jaar het eindexamen nog niet compleet heeft en niet naar de vavo wil of kan, zou er gebruik gemaakt kunnen worden van de hardheidsclausule. Dit is een verzoek aan de minister van onderwijs om een uitzondering te mogen maken, waardoor de examenkandidaat bijvoorbeeld drie jaar over zijn examen mag doen (zie bijlage I).

5.2 Kwalificatieplicht

Alle leerlingen vanaf 5 jaar zijn volledig leerplichtig tot het einde van het schooljaar waarin ze 16 jaar worden. Jongeren tussen 16 en 18 jaar zonder havo- of vwo-diploma hebben een kwalificatieplicht. Een startkwalificatie is (minimaal) een diploma havo, vwo of mbo (niveau 2 of hoger). De kwalificatieplichtige jongeren moeten volledig dagonderwijs volgen. Ze mogen niet voltijd werken.

Leerlingen die ouder zijn dan 18 jaar hoeven niet meer verplicht naar school. Maar als een leerling tussen 18 en 23 jaar van school gaat zonder startkwalificatie, meldt de school dit wel bij de gemeente waar de leerling woont. De gemeente geeft de melding door aan het doorstroompunt¹⁵. Een doorstroomcoach gaat met de jongere aan de slag om een geschikte opleiding, werk of een leerbaan te vinden voor en met de jongere.

5.3 Uitzonderingen

¹⁵ Voor doorstroompunt bij u in de buurt zie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/vsv/vraag-en-antwoord/contact-rmc-regios>

De kwalificatieplicht geldt niet voor jongeren die onderwijs hebben gevolgd in het praktijkonderwijs. Als een leerling onderwijs heeft gevolgd in het uitstroomprofiel arbeidsmarktgericht of dagbesteding op het voortgezet speciaal onderwijs (vso), is de leerling ook niet meer kwalificatieplichtig. Bovendien mag de leerplichtambtenaar in individuele gevallen vrijstelling geven aan jongeren die om lichamelijke of psychische redenen geen startkwalificatie zouden kunnen behalen.

Hoofdstuk 6 Wanneer contact met het Expertisepunt passend examineren VO of examenloket?

6.1 Wat als er andere dan eerder genoemde aanpassingen nodig zijn?

Het kan voorkomen dat de in paragraaf 4.4 genoemde afwijkende wijze van examineren niet voldoende is en er meer en grotere aanpassingen van het centraal examen nodig zijn, zoals:

- tijdsverlenging van meer dan 30 minuten
- pauzes langer dan een uur
- mondelinge afname met een examinerator van het CvTE
- een aanpassing van het praktisch examen.

De school overlegt met het CvTE over deze niet-standaard-aanpassingen. Hiervoor kan school contact opnemen met het examenloket.

Als de wijzigingen verder gaan dan de bevoegdheid van de directeur, neemt de school of de vavo-instelling contact op met het CvTE.

6.2 Examenloket

Scholen kunnen bij het examenloket uitleg vragen over regelgeving met betrekking tot examens. Als de vragen gaan over een individuele leerling waarvoor maatwerk noodzakelijk is, dan is het raadzaam dat individueel maatwerk duidelijk in de vraag aan het loket wordt vermeld. De vraag wordt dan doorgezet naar de werkgroep examens van de onderwijsinspectie of het CvTE, die gericht op de specifieke situatie kunnen reageren.

Examenloket:

T: 070-7575177 Email: examenloket@duo.nl

Contactformulier: <https://examenloket.officeheart.nl/stel-je-vraag>

CvTE:

T: 030-2840700 Email: info@cvte.nl

Contactformulier: <https://www.cvte.nl/service/contact>

Passend examineren:

<https://passendexaminerenvo.officeheart.nl/stel-je-vraag>

Hoofdstuk 7 Staatsexamens vo en vso

7.1 Voor wie?

Leerlingen die niet via het reguliere onderwijs examen kunnen doen, kunnen zich aanmelden voor de staatsexamens VO om deelcertificaten of een volledig diploma te halen. Deze mogelijkheid is o.a. bedoeld voor:

- leerlingen van scholen voor voortgezet speciaal onderwijs (vso: o.a. scholen voor dove en slechthorende, voor blinde en slechtziende kinderen, voor kinderen met een lichamelijke beperking en voor leerlingen met gedragsproblematiek)
- leerlingen van particuliere scholen (niet-door-het-rijk-bekostigde-scholen).

7.2 Onderdelen staatsexamen

De staatsexamens bestaan uit twee gedeelten: het centraal examen en het college-examen (vergelijkbaar met het schoolexamen).

Het **centraal examen** is identiek aan het centraal examen voor de reguliere scholen en zal op hetzelfde moment afgenomen worden.

Het **college-examen** bestaat altijd uit een mondelinge toets, soms aangevuld met een praktische toets (tekenen, handvaardigheid, muziek) of een schriftelijke toets (schrijfvaardigheid bij de moderne vreemde talen). Daarnaast moet door vmbo-t, havo- en vwo-leerlingen een profielwerkstuk ingeleverd worden. Een schriftelijke toets van het college-examen zal kort voor of in de periode van het centraal examen worden afgenomen. Een profiel- of sectorwerkstuk moet voor 1 mei ingeleverd zijn. Het mondelinge deel wordt afgenomen in juli.

De mondelinge toets is een wijze van examineren die kan worden aangepast op grond van de beperking of ziekte van de leerling. Het onderdeel spreekvaardigheid blijft wel staan. Als een leerling niet kan spreken of luisteren, dan zijn er tal van aanpassingen in dat mondeling mogelijk, zoals een chatgesprek op de computer.

7.3 Spreiding examen

Door in verschillende vakken staatsexamen te doen, kan een compleet diploma behaald worden. De vakken kunnen over meerdere jaren verdeeld worden en in eenzelfde vak kan in volgende jaren opnieuw examen worden gedaan. In dat geval moet zowel het college-examen als het centraal examen over worden gedaan.

7.4 Herkansing

De hierboven genoemde mogelijkheid om in een vak meerdere keren examen te doen in verschillende jaren, is al een vorm van herkansing. Daarnaast biedt artikel 23 van het Staatsexamenbesluit nog een extra recht op herkansing in het jaar waarin alle vakken om een diploma te behalen zijn afgerond. Dit komt op het volgende neer: als de kandidaat niet zou slagen voor het diploma, heeft de kandidaat het recht om één college-examen en één centraal examen, *van vakken waarin hij in het betreffende jaar examen heeft gedaan*, te herkansen, mits de kandidaat door die herkansing(en) alsnog kan slagen. De kandidaat kan dan het college- en centraal examen van hetzelfde vak herkansen, of het college-examen van het ene en het centraal examen van een ander vak.

7.5 Cijfers

Sommige examenkandidaten zouden het gemiddelde van hun eindcijferlijst willen ophogen om een grotere kans te maken toegelaten te worden tot een vervolgopleiding. Het is echter niet mogelijk het eindexamen van een vak opnieuw af te leggen via een staatsexamen, met als doel het eerder behaalde cijfer te vervangen door het nieuwe, hogere cijfer. Een eenmaal afgegeven cijferlijst bij een diploma kan namelijk niet worden opengemaakt. Wel zou de kandidaat een nieuw diploma kunnen halen met een ander profiel. De kandidaat doet dan alleen staatsexamen voor de profielvakken die missen en zo nodig de vakken waarvoor een onvoldoende is gehaald. De overige vakken met de bijbehorende cijfers kunnen worden meegenomen als vrijstelling van rechtswege.

7.6 Staatsexamen voor kandidaat op vo-school

Sommige leerlingen volgen het onderwijsprogramma door ziekte of andere bijzondere omstandigheden niet op hun eigen school en kunnen daarom ook niet meedoen aan de centrale examens op hun school.

Vanaf schooljaar 2023-2024 kunnen deze leerlingen door hun school in de gelegenheid worden gesteld om staatsexamen te doen. De eigen school levert een verklaring aan het CvTE waarin staat waarom de school deze leerling niet aan het eindexamen kan laten deelnemen.

Als van deze mogelijkheid gebruik wordt gemaakt, doet de leerling in het betreffende schooljaar alle examens via het staatsexamen. Het cspe (examen van de beroepsgerichte vakken), zal op de eigen school afgerond moeten worden, aangezien dat niet via een staatsexamen mogelijk is. Dit kan niet in hetzelfde jaar als waarin de kandidaat staatsexamen doet.

Deze regeling is nieuw en daarom is de praktische uitwerking hiervan nog niet helemaal te overzien ten tijde van schrijven van deze brochure. De school kan via het Examenloket informatie inwinnen hoe dit verder vorm te geven.

Let op! Aanmelding voor het staatsexamen kan tussen 15 oktober en 1 januari.

Hoofdstuk 8 Samenvatting

8.1 Praktische zaken schoolexamens

- Alle inhoudelijke wijzigingen in schoolexamens/PTA-toetsen moeten vooraf overlegd worden met de onderwijsinspectie. Daarnaast moet het bevoegd gezag en de MR instemmen en moet het nieuwe PTA aangeleverd worden bij de onderwijsinspectie.
- Maatwerk PTA's die uitgaan van het bestaande PTA en slechts afwijken op afnamecondities hoeven **niet** gemeld te worden bij de onderwijsinspectie. Het PTA moet wel beschikbaar zijn op school bij controle door de onderwijsinspectie.
- Het maatwerk-PTA dient aan de examenkandidaat en ouders verstrekt te worden, zodat zij weten wat er van de examenkandidaat verwacht wordt.
- De eisen die aan het profielwerkstuk en andere onderdelen van het combinatiecijfer gesteld worden, kunnen volgens het uitgangspunt (hfst 3) worden aangepast.
- Uiterlijk 10 werkdagen voor aanvang van ieder tijdvak moet de schooldirecteur via het Register Onderwijsdeelnemers (ROD) doorgeven wie er examen doen in dat tijdvak en welke schoolexamencijfers er zijn gehaald in het voorliggende tijdvak
- Het bevoegd gezag kan voor een zieke leerling (en voor leerlingen in bijzondere situaties) toestaan SE-cijfers na aanvang van het eerste tijdvak in te dienen, maar uiterlijk voordat de leerling het CE doet van de betreffende vakken. Dit moet gemeld worden bij de onderwijsinspectie.
- De school kan op meerdere momenten de cijfers invoeren, dus ook nagekomen cijfers kunnen nog worden doorgegeven. Iedere mutatie in ROD wordt gecontroleerd.
- Als een examenkandidaat voor het eerste tijdvak niet alle schoolexamens heeft afgerond, omdat in een volgend tijdvak het centraal examen wordt gedaan, dan moet de reden in het leerlingdossier worden vermeld.

8.2 Praktische zaken centrale examens

- Wanneer een examenkandidaat zich aan het begin van de examenzitting (of kort daarna) te slecht voelt of te ziek is en hierdoor moet stoppen met het eindexamen kan de onderwijsinspectie het examen vervolgens ongeldig verklaren. Daarmee is sprake van een wettige verhindering bij de examenzitting en heeft de leerling het examen nog niet afgelegd. De examenkandidaat heeft dan het recht om het examen in te halen in een volgend tijdvak of eventueel (bij vavo of gespreid examen) in een volgend jaar.
- Wanneer tijdens een examen sprake is van een onregelmatigheid, bijvoorbeeld ziekte, dan meldt de examenkandidaat dit zo snel mogelijk na het examen (schriftelijk) bij de directeur. De directeur overlegt met de onderwijsinspectie over het vervolg (bijvoorbeeld ongeldigheidsverklaring)¹⁶.

¹⁶ UB WVO artikel 2.61 en artikel 3.58

- De examenperiode voor de afname van digitale examens vmbo bb en kb wordt in ieder geval bekend gemaakt in de septembermededeling, die te vinden is via www.examenblad.nl.
- Het rooster voor het tweede tijdvak wordt in maart bekend gemaakt, o.a. via www.examenblad.nl.
- Examens in het eerste en tweede tijdvak worden op school afgenomen. Het derde tijdvak en de aangewezen vakken in het tweede tijdvak wordt c.q. worden op verschillende locaties in Nederland afgenomen.
- Quarantaine kan uitsluitend overdag en dus niet 's avonds of 's nachts. Als de kandidaat in het tweede tijdvak twee vakken op één dag wil doen, dan blijft de kandidaat de hele dag in quarantaine en mag niet aanschuiven bij de reguliere examenzitting. Meer dan twee vakken per dag doen wordt niet toegestaan.
- Om deel te kunnen nemen aan de aangewezen vakken in het tweede tijdvak of het derde tijdvak in augustus, moet een examenkandidaat door de directeur van zijn school op tijd aangemeld worden zowel via ROD als bij DUO/Examendiensten.
- Het derde tijdvak valt samen met het derde tijdvak voor Staatsexamens in augustus. De data en afnamelocaties worden gepubliceerd op de website van DUO.

8.3 Praktische zaken spreiding examen over twee jaar

- Voordat besloten wordt tot spreiding van het examen over twee jaar, moet overlegd worden met de onderwijsinspectie. Vervolgens moet het voor aanvang van het eerste tijdvak van het centraal examen door het bevoegd gezag gemeld worden aan de onderwijsinspectie of -in zeer uitzonderlijke gevallen- uiterlijk voordat de kandidaat in alle vakken centraal examen heeft afgelegd. In dat laatste geval geldt het met terugwerkende kracht.
- Een in het eerste examenjaar vastgesteld cijfer (evt. na herkansing) blijft staan. Een vak waarvoor een onvoldoende is gehaald kan dus niet in het tweede examenjaar opnieuw gedaan worden.
- Als een centraal examen in het voorlaatste leerjaar wordt afgelegd en de examenkandidaat niet over gaat naar het volgende leerjaar, dan vervalt het behaalde CE-cijfer.
- Als de kandidaat een examen in een voorlaatste leerjaar heeft gedaan, dan mag een eventuele herkansing van dat vak in datzelfde jaar plaatsvinden of in het eindexamenjaar. Dit laatste zal echter niet voor alle vakken verstandig zijn, omdat de centraal-examenstof kan veranderen of wisselen.
- Wanneer de examenkandidaat het recht op herkansing gebruikt in het (voor-) voorlaatste leerjaar, heeft de kandidaat in het examenjaar geen herkansing meer over voor de rest van de vakken.
- Vragen over (o.a.) overgangsrecht kan de school stellen aan het Examenloket: examenloket@duo.nl

8.4 Praktische zaken aanpassingen in wijze van examinering

- Een aanpassing in de wijze van examinering moet vooraf aan de onderwijsinspectie gemeld worden in het ISD. Bij het gebruik van hulpmiddelen hoeft dit niet.
- Alle voorgenomen wijzigingen die verder gaan dan de standaard mogelijkheden en die de inhoud van het examen kunnen raken dienen met het CvTE te worden overlegd. In het ISD wordt dan vermeld dat de aanpassing na overleg met het CvTE heeft plaatsgevonden.
- Voor meer logistieke aanpassingen is overleg met (en soms toestemming van) de onderwijsinspectie nodig. Denk hierbij aan afname op een andere locatie of ander tijdstip.
- De gebruikte tijdverlenging en pauzes worden vermeld in het proces verbaal van het centraal examen.
- Indien een examenkandidaat zich vrijwillig terugtrekt voor het examen, is het advies van de onderwijsinspectie dat school hiervoor een getekende verklaring vraagt aan ouders en examenkandidaat.

8.5 Praktische zaken aangepast examen via CvTE

- Aanmelding voor aangepast examen gaat via DUO, tegelijk met het bestellen van de examens, dus vóór 1 december met een speciaal formulier. Het kan zich voordoen dat pas later bekend is welke aanpassingen nodig zijn. In dat geval kan de school contact opnemen voor advies met het CvTE.
- Wanneer het niet mogelijk is alle examens tijdens het eerste en/of tweede tijdvak af te leggen, kan in het derde tijdvak (en zo nodig in bijzondere gevallen) nog later het examen door het CvTE worden afgenomen.
- Het is zeer wenselijk dat de gemaakte afspraken worden vastgelegd.
- Na het afleggen van het laatste examen worden de resultaten van het examen door DUO naar de school gestuurd. De school stelt de uitslag vast en reikt hopelijk een diploma met cijferlijst uit aan de kandidaat.

8.6 Praktische zaken staatsexamens

- Bij staatsexamens gelden voor zieke leerlingen dezelfde mogelijkheden voor aanpassingen als in het reguliere onderwijs.
- Leerlingen die staatsexamen willen doen, kunnen zich (laten) aanmelden tussen half oktober en 31 december via de Examendiensten van DUO.
- Noodzakelijke voorzieningen om het examen te kunnen afleggen kunnen voor 1 februari schriftelijk aangevraagd worden bij DUO.
- Als een leerling zonder tussenkomst van een eigen school staatsexamen doet, dan moet de leerling per vak betalen (met een jaarlijks maximum).
- Leerlingen op het vso worden door hun eigen school aangemeld voor het staatsexamen vmbo, havo of vwo. Zij kunnen het examen in principe op hun eigen school doen en hoeven hiervoor niets te betalen. Eventueel benodigde voorzieningen worden door de school aangevraagd.

Bijlage I Hardheidsclausule

De hardheidsclausule is een manier om een uitzondering te kunnen maken voor een examenkandidaat. Deze uitzondering wordt aangevraagd bij het ministerie van onderwijs. In dit geval zouden de reguliere regels schadelijk zijn voor de betreffende examenkandidaat.

Het bevoegd gezag van een school doet dit verzoek door een brief, waarin wordt uitgelegd wat de situatie is. Het is versterkend wanneer hierbij een verklaring van de leerplichtambtenaar wordt gevoegd.

Hieronder staat een voorbeeldbrief van een school en een leerplichtambtenaar.

Hierbij verzoeken wij om een leerling gespreid examen te laten doen over de schooljaren 2021-2022 en 2023-2024. Het gaat om leerling Naam Leerling, theoretische leerweg klas 4, CSG Eekeringe te Steenwijk. Het verzoek is mede namens de leerling en zijn ouders en de leerplichtambtenaar. Wij baseren ons verzoek op artikel 2.65 uit de WVO 2020.

In de oorsprong zou de betreffende leerling gespreid examen doen over de schooljaren 2021-2022 en 2022-2023, maar door de ontwikkeling van zijn ziekte (chemokuren en beenmergtransplantatie in het huidige schooljaar) kan er dit schooljaar 2022-2023 geen toetsing en dergelijke worden afgenomen. De vakken Engels en Nask zijn in het vorige schooljaar 2021-2022 positief afgerond.

Voor deze ernstig zieke leerling is een overplaatsing van zijn huidige school naar vavo, buiten zijn woonplaats, ongewenst. Door een verhuizing in 2021 is zijn huidige woonplaats al een nieuwe omgeving en door zijn ziekte heeft de leerling niet veel contacten. Mede hierom is het voor hem belangrijk om in zijn eigen omgeving op zijn eigen school het examen te kunnen voltooien en zo een startkwalificatie te behalen.

Mocht u aanvullende informatie nodig hebben, buiten de verduidelijking van de leerplichtambtenaar, dan zijn wij natuurlijk bereid deze te geven. Wij horen graag zo spoedig mogelijk van u.

Mede namens de examencommissie met vriendelijke groet,

behandeld door

afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling

telefoon

Aan onderwijsinspectie

Steenwijk, 23 januari 2023

Beste meneer of mevrouw,

Heeft i.v.m. ziekte/ziekenhuis opnames vorig schooljaar (2021-2022) examens gedaan in de vakken: Engels en Nask. Hij is voor beide vakken geslaagd. Dit schooljaar (2022-2023) zou hij examens doen in de vakken: Nederlands, Geschiedenis, Wiskunde, Biologie. Aangezien hij onvoorzien weer langdurig opgenomen is in het ziekenhuis, is het voor hem niet haalbaar om dit schooljaar zijn diploma te halen.

Moeder schrijft ons het volgende: 'Op dit moment verblijft hij in het UMCG. Hij heeft een bacterie in zijn darmen die de overhand heeft gekregen van de andere bacteriën, door de vele antibiotica die hij in het ziekenhuis in Leiden heeft gekregen. Deze bacterie wordt nu ook behandeld met antibiotica. Hij krijgt volledige voeding via TPV lijn vanwege misselijkheid, maar hier mag hij niet mee naar huis. De klachten nemen nog steeds niet echt af. Het een en ander is op kweek gezet. Het is ook wachten op de uitslagen daarvan. Er is ook een infectie bijgekomen waarschijnlijk op de lijn die hij heeft.'

Dat betekent dat hij verspreid over meerdere schooljaren examens zal moeten doen, i.p.v. 2 schooljaren, zoals de bedoeling was. Alle betrokkenen (ouders, school, begeleider OZL en ondergetekende) zijn van mening dat het in het belang van hem goed zou zijn als hij op zijn huidige school de kans krijgt om zijn VMBO diploma te halen. School heeft in samenwerking met Jan Haverkate van OZL, de afgelopen schooljaren hem intensief begeleid, het contact en de afstemming tussen alle betrokkenen verloopt goed. Hij is in leerjaar 3 gestart op SG Eekeringe (er heeft dus al een schoolwisseling plaatsgevonden), daarom is het voor hem wenselijk om zijn diploma te halen met ondersteuning van mensen die hij kent en vertrouwt, mede ook omdat hij na de ziekenhuisopnames nog niet meteen voor 100 % belastbaar zal zijn voor school en leren. Vanuit mijn functie als leerplichtambtenaar verzoek ik u ermee in te stemmen dat hij in schooljaar 2023-2024 zijn examens mag doen op SG Eekeringe in Steenwijk. Graag verneem ik van u of u hiermee in kunt stemmen.

Heeft u vragen? Neem dan contact op via telefoonnummer 06-34874229 of per e-mail geralda.miggels@steenwijkerland.nl

Hoogachtend,
Leerplichtambtenaar

Bijlag 2 Maatwerk-PTA

Afspraken rond examens worden vaak verwerkt in een maatwerk PTA. Dit PTA wordt ondertekend door het bevoegd gezag, ouders en de examenkandidaat. Het maatwerkplan wordt opgenomen in het dossier van de examenkandidaat.

5V – Maatwerkplan	
Schooljaar 22-23	Regulier in 5V Werken aan maatwerk-PTA 5V Volgt alleen de vakken: ENTL (5V) LV (5V) BECO (5V) BIOL (5V) SCHK (5V) Voorwaarde: Om over te kunnen naar 6V moeten alle onderdelen van het maatwerk-PTA 5V zijn afgerond

Schooljaar 23-24	Regulier in 6V Werken aan maatwerk-PTA 6V PWS (zou ook op de vavo kunnen) Gespreid examen: (Samen eraan denken dit aan te vragen bij de onderwijsinspectie!) ENTL (6V) BECO (6V) BIOL (6V) SCHK (6V)
Schooljaar 24-25	Vavo: NETL (6V) DUTL (6V) WISA (6V) NAT (6V)

Bijlage 3 Casuïstiek

We hebben casussen verzameld, die kunnen helpen de mogelijkheden te vertalen naar een eigen praktisch plan.

Voorbeeld 1

Leerling met *Post Covid*. Zij heeft vooral last van vermoeidheid. Extra pauzes inlassen tijdens het examen zouden haar helpen. De pauzes worden begeleid door een surveillant. Er mag geen contact zijn met anderen of internet.

Voorbeeld 2

Leerling 3 vmbo door ziekte gedoubleerd. School wil eigenlijk de PTA's van het jaar ervoor niet laten staan. Door het maken van een maatwerk-PTA is dat uiteindelijk wel gelukt.

Voorbeeld 3

Leerling met *chronische vermoeidheid* door ziekte doet voor de tweede keer vwo 4. Er is met school afgesproken dat zij het programma van vwo 5 mag volgen voor drie vakken (Engels, scheikunde en NLT). De rest van de vakken doet zij op vwo 4 over. Leerlinge is geplaatst in vwo 4. Volgend schooljaar gaat deze leerling voor drie vakken naar 6 vwo en voor vier vakken naar 5 vwo. Deze leerlinge wil dan ook eindexamen doen voor genoemde drie vakken. Een jaar later volgen dan de andere vakken.

Voorbeeld 4

Leerlinge met *anorexia nervosa* heeft in 5 VWO vier vakken gevolgd. Zij gaat in deze vier vakken examen doen en daarna naar de vavo. Er is hiervoor een maatwerk-PTA opgesteld. Met een cijferlijst gaat deze leerlinge naar de vavo waar het diploma compleet kan worden gemaakt. DUO stuurt dan het diploma op.

Voorbeeld 5

Leerling 6 VWO heeft door *ALK* maar in drie vakken examen kunnen doen. De school heeft een gespreid examen aangevraagd. In het nieuwe jaar gaat de leerling voor twee vakken en het profielwerkstuk. Op de vavo vult ze haar vakken aan voor een compleet diploma.

Voorbeeld 6

Leerlinge met heftige *migraine* en *oogproblemen* gaat van 5 vwo naar 5 havo. Zij heeft voor lichamelijke oefening een ontheffing gekregen. Ook heeft zij een makkelijker pakket gekozen. Ze spreidt de vakken over eerste en tweede tijdvak.

Voorbeeld 7

Leerling met *kanker(hersentumor)* zit in mavo 4. Vlak voor het eindexamen wordt afgesproken de vakken te spreiden over twee tijdvakken. Omdat er twee vakken tegelijkertijd werden afgenomen, moest deze leerling in quarantaine. Op de betreffende dag was ze te ziek om ze te maken en is besloten om examen in de vakken in het derde tijdvak te doen.

Voorbeeld 8

Leerling door *ALK* gedoubleerd in 4 vmbo (helaas geen gespreid examen aangevraagd). Nu blijkt dat toch alles te zwaar is. Er wordt gekozen voor drie vakken staatsexamen. Leerling blijft ingeschreven

op school, zodat docenten haar in deze drie vakken kunnen begeleiden. Overigens had hier ook voor een gespreid examen gekozen kunnen worden.

Voorbeeld 9

Leerling met *Post Covid* zit in 4 havo. Vanwege geringe belastbaarheid wordt in 4 havo al examen Engels gedaan (vervroegd examen), omdat zij hier zeer goed in is. In 5 havo komt er een gespreid examen.

Bijlage 4 Aanvullende informatie

Hieronder volgt een overzicht van websites en instanties die zijn geraadpleegd en waar aanvullende informatie gevonden kan worden (links per januari 2026):

Netwerk Ziezon, ziek zijn & onderwijs

<http://www.ziezon.nl>

Leer- en kwalificatieplicht

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/leerplicht-en-kwalificatieplicht>

Doorstroompunt (voorheen: Regionaal Meld- en Coördinatiepunt, RMC)

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/vsv/vraag-en-antwoord/contact-rmc-regios>

Examenblad

Alles over examens per jaar, waaronder het examenprogramma en het examenrooster

<http://www.examenblad.nl>

Staatsexamens

<https://duo.nl/particulier/staatsexamen-vo>

College voor Toetsen en Examens (CvTE)

<http://www.cvte.nl/>

Contactformulier voor scholen: <https://examenloket.officeheart.nl/stel-uw-vraag>

Brochure 'Kandidaten met een ondersteuningsbehoefte'

[https://www.examenblad.nl/system/files/2023-](https://www.examenblad.nl/system/files/2023-09/Brochure_kandidaten_met_een_ondersteuningsbehoefte_VO_2024.pdf)

[09/Brochure kandidaten met een ondersteuningsbehoefte VO 2024.pdf](https://www.examenblad.nl/system/files/2023-09/Brochure_kandidaten_met_een_ondersteuningsbehoefte_VO_2024.pdf)

Aankondiging staatsexamen voor leerlingen vo

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2023-27136.html>

Klachten

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisonderwijs/vraag-en-antwoord/klacht-indienen-over-school>

College voor de Rechten van de Mens

<https://www.mensenrechten.nl/themas/rechten-van-mensen-met-een-beperking/onderwijs-met-een-beperking>

Examenloket

NB! Uitsluitend scholen kunnen het Examenloket raadplegen

<https://www.duo.nl/zakelijk/voortgezet-onderwijs/examens-en-diplomas/examenloket.jsp>

Ouders & Onderwijs

<https://www.oudersonderwijs.nl/>

Landelijk Actie Komitee Scholieren, LAKS
<https://www.laks.nl/>

Inspectie van het Onderwijs
<https://www.onderwijsinspectie.nl/contact>

Passend examineren
<https://www.passendexaminerenvo.nl/>